

Genre moraalisen diskurssin välineenä kokousvuorovaikutuksessa

Esa Lehtinen

Nykysuomi ja kääntäminen

Vaasan yliopisto

Earlier research shows that some genres, such as gossip (Bergmann 1993) or crime drama (Cavender & Deutsch 2007), have moralizing as their inherent feature. The relationship between genre and morality can, however, be investigated as a discursive accomplishment of the users of the genre. The aim of this article is to show how members of an organization use genres as part of moral discourse in meeting interaction. This is done through analyzing instances where the participants of the meeting refer to genres in disagreement turns in the decision making stage of the meeting. The genre can be used to point out or to solve a moral problem. The applicability of genre for moral discourse is primarily based on conventional participatory roles that can be seen as tied to the genre. Through the participatory roles the genre can be used to display, construct and manipulate social relations and moral obligations and rights that are connected to the social relations. Through its conventionality, the genre can act as a mediator between the rational ethos of organizational meetings and moral discourse. The data of the article consist of video-recorded managerial meetings. The method is based on ethnomethodological conversation analysis.

Avainsanat: genre, keskusteluanalyysi, kokous, moraali, päätöksenteko

1 Johdanto

Thomas Luckmannin (2009: 277) mukaan voidaan olettaa, että moraalisten genrejen olemassaolo on universaali ilmiö: kaikki yhteiskunnat ja yhteisöt tarvitsevat genrejä, joiden avulla ylläpidetään sosiaalisia normeja. Kansanperinteestä tällaisia genrejä tunnetaan runsaasti. Esimerkiksi Piispanen (2009) on tutkinut väitöskirjassaan suomalaisia uskomustarinoita, joissa yhteisön sääntöjen rikkomisesta seuraa yliluonnollinen rangaistus (samanlaisista tarinoista muissa kulttuureissa ks. esim. Mathews 1992).

Modernin yhteiskunnan genreistä on tutkittu tästä näkökulmasta muun muassa juorua. Bergmannin (1993: 120–134) mukaan moralisointi on olennainen osa juorun genreä. Voi jopa sanoa, että moralisointi osaltaan konstituoii genren. Juoruun liittyy toisen henkilökohtaisista asioista puhuminen, mikä on potentiaalisesti tahditonta. Juorun kohteen moraalinen arviointi oikeuttaa tahdittomuuden: sillä osoitetaan, että juorun avulla ylläpidetään normeja. Myös kirjallisuudessa ja viihteessä on genrejä, joihin

liittyy erottamattomasti moraaliksi. Esimerkiksi Cavender ja Deutsch (2007) analysoivat *CSI*-televisiosarjaa rikosdraaman genren edustajana. Heidän mukaansa *CSI* esittää poliisin moraalisen auktoriteettina rikosdraaman genrepiirteiden avulla: väkivaltarikos esitetään uhkana sosiaaliselle järjestykselle ja poliisi järjestyksen palauttajana.

Näyttäisi siis aikaisemman tutkimuksen perusteella selvältä, että moraalien ja genren välillä on yhteys. Yhteiskunnassa on genrejä, joissa moralisointi on genren konstitutiivisenä piirteenä. Genren ja moraalien yhteyttä voi kuitenkin tarkastella laajemminkin. Tässä artikkelissa pohdin genreä ja moraalista vuorovaikutuksen näkökulmasta. En lähde liikkeelle itsestään selvästi moraalista genreistä, vaan pohdin sitä, voidaanko mikään tahtansa genre vuorovaikutuksessa valjastaa moraalisen diskurssin käyttöön. Tällöin sekä moraalista että genreä on tarkasteltava osana vuorovaikutusta. Pohdinkin seuraavassa, miten yhtäältä moraalit, toisaalta genre rakentuvat vuorovaikutuksessa. Sen jälkeen tarkennan tutkimuskysymyksiäni.

2 Genre ja moraalit vuorovaikutuksessa

Moraalista voidaan esittää erilaisia sekä arkisia että filosofisia määritelmiä (esim. PS s.v. *moraali*; Gert 2008). Näissä määritelmissä moraalit yhdistetään yhteisössä vallitseviin arvostuksiin ja käyttäytymissääntöihin. Gertin (2008) filosofisen määritelmän mukaan moraalien käsitettä voidaan käyttää sekä kuvailevasti että normatiivisesti. Kuitenkin, kun moraalista tarkastellaan osana vuorovaikutusta, määritelmät ovat riittämättömiä. Silloin on tarkasteltava siten, miten vuorovaikutuksen osallistajat itse osoittavat suuntautumistaan moraalisiin. Bergmann (1998: 286) näkeekin, että kyseessä on moraalinen diskurssi aina kun vuorovaikutuksen osallistajat osoittavat hyväksymistä tai paheksumista jotakin henkilöä tai hänen toimintaansa kohtaan. Tällaisissa tilanteissa siis implisiittisesti viitataan käyttäytymissääntöihin ja (mahdollisesti) sääntörikkomuksiin. Bergmann listaa myös joitakin yleisiä tapoja tehdä moraalit näkyväksi. Selkeimpiä tapoja ovat evaluoivat sanat ja kategorisoinnit (kategorisoinnista ja moraalista esim. Jayyusi 1984). Toisaalta moraaliseen diskurssiin liittyy usein myös varauksia, implisiittistämistä ja neutralisointia (ks. esim. Bergmann 1992).

Myös genren käsite tuntuu pakenevan määrittelemistä, erityisesti jos genrejä tarkastellaan osana vuorovaikutusta. Näkemykseni genrestä on yhteneväinen Faircloughin (1992: 126) määritelmän kanssa, jonka mukaan genre on (ainakin osin) kielellisesti realisoituva aktiviteettityyppi. Tällaiset aktiviteettityypit voivat olla sekä kirjoitettuja tekstejä että puhuttujen vuorovaikutustilanteiden tyyppejä (ks. Levinson 1992). Genre on useimmiten myös sillä tavalla vakiintunut, että yhteisön jäsenet käyttävät siitä jotakin nimeä (Swales 1990). Asiat muuttuvat kuitenkin ongelmallisiksi, kun ryhdytään pohtimaan sitä, miten genre tunnistetaan ja genren edustaja tuotetaan. Nieminen (2010) on väitöskirjassaan pohtinut erilaisia tapoja tarkastella genren 'epistemologiaa'. Hänen mukaansa genreä on aikaisemmassa tutkimuksessa tarkasteltu muun muassa tyypillisten kielenpiirteiden kimppuna, konventionaalisen rakenteena, toimintotyyppinä, jolla on konventionaalinen funktio, sekä konventionaalisille osallistujille suunnattuna toimintotyyppinä. Niemisen mukaan nämä kaikki toimivat potentiaalisina resursseina genren tunnistamisessa ja tuottamisessa, mutta genreä ei kuitenkaan voida palauttaa yhteenkään niistä. Viime kädessä genre tunnistetaan ja tuotetaan käytössä. Tähän liittyy myös Berkenkotterin ja Huckinin (1993) teoria genretiedosta. Heidän mukaansa kielenkäyttäjien genretietämys on käytännöllistä; se on integroituneena arkiseen toimintaan.

Edellä olevien näkemysten mukaisesti tarkoitukseni tässä artikkelissa on pohtia sitä, miten genren ja moraalien suhde aktualistuu vuorovaikutuksessa. Tarkastelen tätä kysymystä yrityselämän kokousvuorovaikutuksen kontekstissa. Pyrin vastaamaan seuraaviin kysymyksiin: Miten genreä käytetään moraalisen diskurssin välineenä vuorovaikutuksessa? Miten moraalisuuden ja genren suhde kutsutaan esiin? Mitä genren potentiaalisia piirteitä tällöin hyödynnetään ja miten?

3 Aineisto ja menetelmä

Tutkimuksen aineisto koostuu videonauhoitetuista yritysten keskijohdon kokouksista. Kokoukset on nauhoitettu Helsingin kauppakorkeakoulun tutkimushanketta varten 2000–2003. Kokouksia on yhteensä 17. Tätä artikkelia varten on käyty läpi viisi kokousta, joiden kesto on yhteensä noin 15 tuntia.

Menetelmä perustuu etnometodologiseen keskustelunanalyysiin (ks. Hutchby ja Wooffitt 1998). Keskustelunanalyysissa vuorovaikutusta tarkastellaan toimintana. Eri-tyisesti kiinnitetään huomiota siihen, miten toiminnot sijoittuvat osaksi sekvenssejä eli peräkkäisten toimintojen ketjuja. Heritagen (1996: 236–237) mukaan keskeinen oletus on, että jokainen vuoro yhtä aikaa sisältää tulkinnan edeltävästä vuorosta ja rakentaa kontekstin seuraavalle vuorolle. Keskeinen käsite keskustelunanalyysissa on vieruspari (Schegloff & Sacks 1973). Sillä tarkoitetaan sellaista kahden peräkkäisen vuoron kokonaisuutta, jonka etu- ja jälkijäsen ovat normatiivisessa suhteessa toisiinsa: tietynlainen etujäsen edellyttää seuraavalta puhujalta tietynlaista jälkijäsentä.

Artikkelin aineisto on melko suuri, mutta moraalin ja genren suhde nousee aineistossa esiin harvoin. Näin ollen artikkelini päätelmät perustuvat pääosin kahden esimerkin tarkasteluun. Tarkoituksena ei olekaan tehdä aineistoa koskevia yleistyksiä, vaan pohtia moraalin, genren ja vuorovaikutuksen suhdetta. Artikkelissa esitetty analyysi perustuu kuitenkin osin Pällin kanssa tehtyyn tutkimukseen (Lehtinen & Pälli 2011), jossa kävimme läpi kaikki aineiston päätöksentekojaksot ja keräsimme sieltä sellaiset kohdat, joissa viitataan johonkin genreen. Suhteutan siis analyysini päätöksentekojaksojen dynamiikkaan ylipäätään ja erityisesti siihen, miten niissä hyödynnetään genrejä (vastavainlaisesta yksittäisten esimerkkien analyysistä ks. Schegloff 1988). Seuraavaksi esittelenkin päätöksentekoa kokouksissa vuorovaikutuksen näkökulmasta. Sen jälkeen analysoin kahta tapausta, joissa moraalin ja genren suhde näkyy.

4 Päätöksenteko kokouksissa

Päätöksenteko on keskeinen osa kokousta. Bargiela-Chiappinin ja Harrisin (1997: 208) mukaan päätöksentekoa voidaan pitää jopa kokouksen genrepiirteenä: kokouksen tarkoitus on nimenomaan saada aikaan päätöksiä. Tätä voidaan Huismanin (2001) mukaan kuvata niin, että kokouksissa pyritään löytämään yhteisymmärrys tulevaisuuden asiainloista. Samalla kuitenkin, kuten Boden (1994: 183) on todennut, päätöksenteko on käytännössä fragmentaarista. Näin ollen, vaikka kokous on itsestään selvästi

päätöksentekoa varten, tutkijan voi olla vaikea löytää kokousnauhoituksesta kohtaa, jossa todella tehdään päätös.

Kokouksissa on kuitenkin tunnistettavia ja toistuvia jaksoja, jotka liittyvät päätöksentekoon. Yksi tällainen on vieruspari, jossa etujäsenenä on ehdotus, jossa esitetään jokin toivottava tulevaisuuden asiointi (Huisman 2001). Ehdotus tekee seuraavassa vuorossa relevantiksi samanmielisyyden tai erimielisyyden osoittamisen. Ehdotusta ei välttämättä ole osoitettu kenellekään henkilökohtaisesti; tällöin kuka tahansa voi tuottaa jälkijäsenen.

Seuraavassa tarkastelen sitä, miten genren ja moraalien suhde aktualisoituu ehdotusvieruspareissa. Genreen viitataan melko usein ehdotuksissa. Genren avulla johonkin ongelmaan tarjotaan rutiininomaista ratkaisua (Lehtinen & Pälli 2011). Tällöin genren moraalinen puoli ei kuitenkaan nouse erityisen relevantiksi. Sen sijaan silloin, kun genreen viitataan erimielisyysvuorossa, genreen näyttäisi liittyvän moraalisia ulottuvuuksia. Tarkastelenkin seuraavassa kahta tapausta, joissa erimielisyysvuoroon liittyy viittaus genreen.

5 Genre ja moraalit päätöksentekotilanteissa

Esimerkki 1 liittyy keskusteluun lankapuhelimista. Joillakin yrityksen työntekijöillä on yrityksen maksama lankapuhelinosa. Yrityksen nykyinen linja on tarjota matkapuhelin niille, jotka tarvitsevat työsuhdepuhelinia, ja yritysjohtolta on tullut kirje, jossa toivotaan, että puhelinosaista päästäisiin eroon. Aineiston kokouksessa paikallinen johtoryhmä käsittelee asiaa. Osallistujat ovat pohtineet asiaa ja päässeet yksimielisyyteen siitä, että lankapuhelimista luopuminen on ”neuvottelukysymys”: esimiehen ja asiakkaan on käytävä asiasta ”neuvottelu”. Esimerkissä 1 Matti kuitenkin tekee asiaa koskevan ehdotuksen (r. 1–7).

- (1) 01 Matti: se (.) katkastaan se liittymä.
02 Kim: keneltä.
03 ((naurua))
04 Matti: tai siis jos (.) jos (.) jos niinku
05 Liisa: hi (.) ke[neltä].

06 Matti: [tai päinvaston että (.) et (.) kenenkää ei
07 tarvi [s(h)itä l(h)u[n(h)ast(h)aa.
08 Timo: [eikö [puhelim_en saa (täältä).
09 (1.0)
10 Liisa: ei se käy noin Matti se on neuvo[ttelu.

Matti ehdottaa, että lankapuhelinliittymä otetaan pois joko kaikilta tai sitten ei keneltäkään. Ehdotuksen premissinä tuntuu olevan, että kaikkia on kohdeltava tasapuolisesti. Ehdotukseen suhtaudutaan naureskellen, ja Matti itsekin tuottaa sen loppuosan (r. 7) nauraen. Rivillä 10 Liisa kuitenkin esittää erimielisyyden vakavassa moodissa. Tässä vuorossa hän käyttää kategoriaa ”neuvottelu”, joka on ollut keskustelussa ennenkin esillä. Tässä se kuitenkin tuodaan perusteluksi erimielisyydelle: Matin ehdotus on sopimaton, koska kyseessä on neuvottelu.

Kutsun neuvottelua tässä genreksi. Nähdäkseni sitä käsitellään tässä vakiintuneena kielellisen toiminnan muotona, jonka osallistujat voivat nimetä ja tunnistaa. Liisan vuorossa voi nähdä moraalisen implikaation, jonka rakentamisessa neuvottelun genrellä on osansa. Neuvotteluun genrenä liittyvät tietynlaiset osallistujaroolit: kumpikaan osapuoli ei voi määräillä toista. Genren avulla Liisa kritisoi nimenomaan Matin ehdotuksen tätä puolta: Matin ehdotus ei ”käy”, koska se ei sovi näihin osallistujarooleihin. Tämä tulee vielä selvemmäksi myöhemmin, kun Liisa kommentoi Matin ehdotusta uudelleen.

(2) 01 Liisa: [\$Mattihan [rupes jo uhkaileen] kuule\$
02 Arto: [nin no joo näihän se on.]
03 Liisa: \$että jos et [tottele ni.\$

Esimerkissä 2 Liisa kutsuu Matin ehdotusta ”uhkailuksi”. Näin ollen hän korostaa Matin ehdotukseen liittyviä osallistujarooleja: Hänen mukaansa Matti on esittänyt, että esimiehen ja alaisen välillä on tässä asiassa määrälisyysuhde.

Sekvenssin aikana on käynyt selväksi, että Liisa pitää Matin ehdotusta sopimattomana. Hän myöskin kritisoi voimakkaasti Mattia sopimattomasta ehdotuksesta. Genre toimii perusteluna sopimattomuudelle. Sen avulla Liisa osoittaa, että ehdotukseen sisältyvät roolit ovat väärä. Genre toimii näin ollen myös moraalisen kritiikin perusteluna.

Esimerkissä 3 taas on kyse siitä, että genre esitetään ratkaisuna moraaliseen ongelmalle. Siinä on kyse yrityksen markkinointikokouksesta, jossa keskustellaan mainoskampanjoista. Ennen esimerkkiä on erityisesti keskusteltu mainoskampanjoihin liittyvistä valokuvista, joihin on osin oltu tyytymättömiä. Esimerkissä 3 Noora tekee asiaa koskevan ehdotuksen (r. 1–9).

- (3) 01 Noora: voisko jatkos olla nii et meilt on joku valvomassa
 02 niit kuvauksii, mummiest on äärimmäisen tärkeetä
 03 et asiakas on mukana siellä, (0.4) ei me voida
 04 antaa niinku talon ulkopuolisten (.) vaikka he on
 05 tehny meille vuosikausia mainoksia, ni silti (0.3)
 06 niinku jättää heidän varaan sitä et minkänäkösiä
 07 kuvia meille tulee ja mitä me halutaan.
 08 (0.7)
 09 Noora: kyl meilt täytyy joku olla siel valvomassa,
 10 ??: [°kuka se sitte
 11 olis se°
 12 (1.5)
 13 Noora: m (.) se on joko meilt kraafisest joku tai sitte
 14 markkinointipäällikkö.
 15 Anni: siin o o- (.) oleellista seki et ne somistuskuvat
 16 pitää kuvata samaa aikaan ku kuvataan ne kaik[ki=
 17 Noora: [joo, [joo,
 18 Anni: =muutki ettei käy nyt niin et siel kuvataan vaan
 19 [muutama ku[va ja naps ja (.) kuvaus on tunnissa=
 20 Noora: [joo. [joo
 21 Anni: =ohi vaikka .hhh vaikka me todellisuudes maksetaan
 22 [vaik koko [kuvauspäivästä koska nehän=
 23 Noora: [joo, [joo, nii,
 24 Anni: =valmistelee sitä yhtä (0.5) et se vetääkö se (.)
 25 ne kymmene rullaa filmiä,
 26 (0.2)
 27 Noora: jo[o.
 28 Anni: [vai yhen rullan filmiä ni, (0.5) sehän on
 29 meidän omasta itestä kiin[ni.
 30 ??: [°joo°
 31 Noora: ja sit jos meille kerrotaan et siel on vaa kaks
 32 onnistunutta kuvaa ja koko päivä on kuvattu [ni=
 33 ??: [mm
 34 Noora: =ei voi pitää paikkasa.
 35 Anni: nii.
 36 (1.3)
 37 Marita: tota (0.8) kyl se varmaan tietysti on ihan hyvä
 38 (.) ainaki joskus olla paikallaki mutta: .hh
 39 toisaalta mä kyllä näen niin et jos me kerran
 40 käytetään asiantunt- (.) -tuntijoita elikä
 41 ostetaan (0.7) yhteistyökumppanilta palveluja, (.)
 42 ja jos me (.) itse osataan käyttäytyä yhteiskum-
 43 (.) -työkumppanina nin.hh kyl nää asiat pitää
 44 saada (.) niinku sujumaan sen toimiston kauttakin,
 45 (0.5) niin et sielt tulee riittävä määrä kuvia (.)
 46 et varmaan (0.6) hh on sitten sillä lailla et
 47 enempiikin ehkä siellä priif-tilaisuudessa pi[täs=

48 ??: [.joo
49 Marita: =olla sit sekä suora että joskus jopa sit[↑]te
50 varmaan kraaffinen puoli jossa tää asia voitaa
51 sopia,
52 PJ: ja ku[vaaja.
53 Marita: [kosk-

Noora ehdottaa ratkaisua, joka potentiaalisesti ratkaisisi ongelman: jos yrityksen edustajat olisivat ”valvomassa” kuvauksia, niin he voivat varmistua siitä, että he saavat oikeanlaisia kuvia. Hän aloittaa ehdotuksensa kysymysmuodossa (r. 1), mutta loppua kohti sävy muuttuu. Lopuksi hän esittää ehdotuksensa välttämättömyytenä (r. 9). Vuorossa on kuitenkin kaiken aikaa läsnä myös vastaväitteiden mahdollisuus. Rivien 3–7 *ei*-alkuinen lausuma eksplikoi toisen potentiaalisen vaihtoehdon ja samalla osoittaa sen huonoksi, ja myös rivin 9 *kyl*-partikkelilla Noora osoittaa ottavansa huomioon mahdolliset eriävät mielipiteet (vrt. Hakulinen 2001). Nooran vuoroa seuraa tarkentava kysymys (r. 10–11), johon Noora vastaa (r. 13–14). Sen jälkeen Annin esittää Nooran kantaa tukevan vuoron (r. 15–29).

Riveillä 37–51 Marita tuottaa erimielisen vuoron, jonka osana on myös viittaus genreen ”brief-tilaisuus”. Vuorossa on monia tyypillisiä erimielisyysvuorojen piirteitä (ks. Pomerantz 1984). Siinä on alussa *tota*-partikkeli, joka viivyttää vuoron aloitusta, ja sen jälkeen on osittainen samanmielisyys (r. 37–38), jota on heikennetty *varmaan*-partikkelilla ja adverbilausekkeella *ainaki joskus*. Myös *-kin*-partikkeli (r. 38) ennakoii erimielisyyttä; se viittaa johonkin muuhun mahdollisuuteen kuin ”paikalla olemiseen”. Osittaisen samanmielisyyden jälkeen tulee *mutta*-partikkeli (r. 38) ja – ennen varsinaista vastaehdotusta – erimielisyyden perustelu (r. 39–45). Tässä perustelussa viitataan kiintoisalla tavalla eri osapuolten rooleihin. Vastapuolta kuvataan ”asiantuntijaksi” ja ”yhteistyökumppaniksi”. Nämä määritelmät ovat relevantteja suhteessa Nooran ehdotukseen. Yhteistyökumppanuus sopii huonosti yhteen valvonnan kanssa. Sama koskee asiantuntijaroolia: jos kuvaajia pidetään asiantuntijoina, implikoidaan, että oman organisaation edustajat eivät sillä alalla ole asiantuntijoita. Tällöin voidaan ajatella, ettei ole sopivaa, että ei-asiantuntija valvoo asiantuntijaa. Riveillä 46–51 Marita tekeekin vastaehdotuksen, ja nimenomaan tässä vastaehdotuksessa esiintyy genre ”brief-tilaisuus”. Keskeistä tässä genressä on nähdäkseni se, että siihen kytkeytyvät roolit perustuvat nimenomaan yhteistyökumppanuuteen ja asiantuntijuuteen. Brief-tilaisuus on rutiininomainen

tilanne, jossa yhteistyökumppanit käyvät asioita läpi, kumpikin omasta näkökulmastaan. Siitä puuttuu valvonnan aspekti, jota Marita kritisoi.

Nähdäkseni Maritan vuorossa on selviä moraalisia implikaatioita. Hän viittaa perustelussaan siihen, että tulee ”osata käyttäytyä yhteistyökumppanina”. Hän siis liittää keskustelun käyttäytymissääntöihin, ja vihjaa, että Nooran ehdotus edustaa huonoa käyttäytymistä ja näin ollen myös altistaa yrityksen moraaliselle kritiikille. Maritan vuorossa on siis implisiittisenä moraalinen Nooraan kohdistuva kritiikki. Genre toimii tässä oikeiden käyttäytymissääntöjen näyttämönä ja samalla ratkaisuna moraaliseen ongelmaan.

6 Pohdinta

Sekä Bergmann (1998: 291) että Linell ja Rommetveit (1998: 470–472) puhuvat modernin yhteiskunnan demoralisaatiosta. Tällä he tarkoittavat sitä, että arkielämässä moraalisiin pidettyjä teemoja käsitellään erilaisissa organisaatioissa käytännöllisinä, teknisinä ja/tai byrokraattisina ongelmina. Bergmann (1992) pitää esimerkiksi modernia psykiatriaa yhtenä esimerkkinä instituutiosta, jossa moraalit yritetään neutralisoida. Käytöstä, jota arkielämässä pidetään moraalisesti sopimattomana, käsitellään psykiatriassa lääketieteellisenä ongelmana. Kuitenkaan, kuten Bergmann osoittaa, psykiatria ei käytännön vuorovaikutuksessa pääse pakoon moraalit.

Myös kokousta voidaan pitää käytännöllisesti suuntautuneena genrenä (ks. Bargiela-Chiappini & Harris 1997: 208), jossa organisaatio etsii käytännöllisiä ratkaisuja ongelmiin ja pyrkii tekemään rationaalisia päätöksiä. Se ei siis lähtökohtaisesti ole moraalisen toiminnan areena. Moraali on kuitenkin yhteiskunnassa kaiken aikaa läsnä, eikä kokoukseen ole sille immuuni. Moraali ajoittain hiipii esiin. Näin voi tapahtua muun muassa erimielisyyksien yhteydessä. Kuten artikkelissa käydyistä esimerkeistä käy ilmi, erimielisyytilanteessa saattaa rationaalisen argumentoinnin läpi kuulua moraalinen argumentointi, jossa puututaan sopivaan ja sopimattomaan käyttäytymiseen.

Näissä tilanteissa voidaan myös hyödyntää genreä. Näyttäisi siltä, että genre toimii tällöin demoralisaation välineenä, eräänlaisena välittäjänä moraalisen diskurssin ja kokouksen rationaalisen diskurssin välillä. Genreihin liitetään osallistujarooleja, jotka ovat keskeisiä sopivan ja sopimattoman käyttäytymisen määrittelyssä ja arvioinnissa. Sopimattomana pidettyyn toimintaan näyttäisi nimittäin liittyvän usein juuri se, että toimijat asettuvat sopimattomiin rooleihin suhteessa toisiinsa. Tässä mielessä genren avulla voidaan osoittaa käyttäytymisen sopimattomuus. Samalla genre kuitenkin neutralisoi moraalin, koska siihen liittyy rutiininomaisuus. Se tarjoaa vakiintuneen tavan käsitellä ja ratkaista ongelmia ja ihmisten välisiä suhteita. Näin ollen esimerkiksi Maritan (esimerkki 39) ei tarvitse eksplisiittisesti todeta ”valvontaa” sopimattomaksi, vaan hän voi tuoda tilalle sopivan genren, ”brief-tilaisuuden”.

Kuten alussa totesin, tämän artikkelin tavoitteena ei ole tuottaa empiirisiä yleistyksiä genrestä vuorovaikutuksessa. Sen sijaan lähdin liikkeelle sellaisista genreistä kuin juoru tai uskomustarina, jotka ovat perusluonteeltaan yhteisöllisen moraalin ylläpitäjiä. Tarkoitukseni on ollut osoittaa, että mikä tahansa ”neutraalikin” genre voi nousta moraalisen diskurssin välineeksi. Olen pyrkinyt myös osoittamaan, miten genren moraalinen potentiaali kytkeytyy organisatoriseen genretietoon ja -taitoon – genreosaamiseen. Genreosaamiseen liittyy sekä intuitio genren konventionaalisista rakenteista – sen neutraalista stereotyypistä (Nieminen 2010: 188–189) – että kyky käyttää genreä luovasti ja tilannekohtaisesti omien tarkoituksperiensä edistämiseen.

Kirjallisuus

- Bargiela-Chiappini, Francesca & Sandra J. Harris (1997). *Managing language: The discourse of corporate meetings*. Amsterdam/Philadelphia: John Benjamins.
- Bergmann, Jörg R. (1992). Veiled morality: Notes on discretion in psychiatry. Teoksessa: Paul Drew & John Heritage (toim.). *Talk at work: Interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press. 137–162.
- Bergmann, Jörg R. (1993). *Discreet indiscretions: The social organization of gossip*. Käänt. John Bednarz, Jr. New York: Aldine de Gruyter.
- Bergmann, Jörg R. (1998). Introduction: Morality in discourse. *Research on Language and Social Interaction* 31, 279–294.
- Berkenkotter, Carol & Thomas N. Huckin (1993). Rethinking genre from a sociocognitive perspective. *Written Communication* 10, 475–509.
- Boden, Deirdre (1994). *The business of talk: Organizations in action*. Cambridge: Polity Press.
- Cavender, Gray & Susan K. Deutsch (2007). CSI and moral authority: The police and science. *Crime, Media, Culture* 3, 67–81.
- Fairclough, Norman (1992). *Discourse and social change*. London: Polity Press.

- Gert, Bernard (2008). *The definition of morality* [online]. Stanford encyclopedia of philosophy [Lainattu 4.2.2011]. Saatavilla: <http://plato.standord.edu/entries/morality-definition/>.
- Hakulinen, Auli (2001). Eräistä diskurssipartikkelin *kyl(lä)* käyttötavoista keskustelussa. Suom. Marja-Leena Sorjonen. Teoksessa: Auli Hakulinen. *Lukemisto: kirjoituksia kolmelta vuosikymmeneltä*. Toim. Lea Laitinen, Pirkko Nuolijärvi, Marja-Leena Sorjonen & Maria Vilkuna. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura. 412–434.
- Heritage, John (1996). *Harold Garfinkel ja etnometodologia*. Suom. Ilkka Arminen, Outi Paloposki, Anssi Peräkylä, Sanna Vehviläinen & Soile Veijola. Helsinki: Gaudeamus.
- Huisman, Marjan (2001). Decision-making in meetings as talk-in-interaction. *International Studies of Management and Organization* 31, 69–90.
- Hutchby, Ian & Robin Wooffitt (1998). *Conversation analysis: Principles, practices and applications*. Oxford: Polity Press.
- Jayyusi, Lena (1984). *Categorization and the moral order*. Boston: Routledge & Kegan Paul.
- Lehtinen, Esa & Pekka Pälli (2011). Conversational use of genres in managerial meetings. *Scandinavian Journal of Management* 27, 287–296.
- Levinson, Stephen C. (1992). Activity types and language. Teoksessa: Paul Drew & John Heritage (toim.). *Talk at work: Interaction in institutional settings*. Cambridge: Cambridge University Press. 66–100.
- Linell, Per & Ragnar Rommetveit (1998). The many forms and facets of morality in dialogue: Epilogue for the special issue. *Research on Language and Social Interaction* 31, 465–473.
- Luckmann, Thomas (2009). Observations on the structure and function of communicative genres. *Semiotica* 173, 267–282.
- Mathews, Holly F. (1992). The directive force of morality tales in a Mexican community. Teoksessa: Roy G. D'Andrade & Claudia Strauss. *Human motives and cultural models*. Cambridge: Cambridge University Press. 61–89.
- Nieminen, Tommi (2010). *Lajien synty: Tekstilaji kielitieteen semioottisessa metateoriassa*. Jyväskylän Humanities Studies 136. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Piispanen, Sirkku (2009). *Kansanomainen moraali: Tutkimus savolaisista ja pohjalaisista uskomustarinoista*. Helsinki: Helsingin yliopisto.
- Pomerantz, Anita (1984). Agreeing and disagreeing with assessments: Some features of preferred/dispreferred turn shapes. Teoksessa: John Maxwell Atkinson & John Heritage (toim.). *Structures of social action: Studies in conversation analysis*. Cambridge: Cambridge University Press. 57–101.
- PS = *Suomen kielen perussanakirja I–III* (1994). Toim. Risto Haarala, Marja Lehtinen, Eija-Riitta Grönros, Taru Kolehmainen, Irma Nissinen, Riitta Eronen & Minna Suorsa. Helsinki: Kotimaisten kielten tutkimuskeskus.
- Schegloff, Emanuel A. (1988). On an actual virtual servo-mechanism for guessing bad news: A single case conjecture. *Social Problems* 35, 442–457.
- Schegloff, Emanuel A. & Harvey Sacks (1973). Opening up closings. *Semiotica* 7, 289–327.
- Swales, John (1990). *Genre analysis: English in academic settings*. Cambridge: Cambridge University Press.

Liite. Litterointimerkit

.	laskeva intonaatio prosodisen kokonaisuuden lopussa
,	hieman laskeva intonaatio prosodisen kokonaisuuden lopussa
↑	seuraava sana tai tavu lausuttu ympäristöä korkeammalta
sana	painotettu sana tai tavu
°sana°	ympäristöä vaimeampaa puhetta
.sana	sana lausuttu sisään hengittäen
sa-	kesken jätetty sana
s(h)anasana	lausuttu nauraen
hehe	naurua
\$sana\$	hymyilevä ääni
[päällekkäispuhunnan alku
]	päällekkäispuhunnan loppu
=	kaksi puhunnosta liittyy toisiinsa tauotta
(0.8)	tauko sekunteina
(.)	mikrotauko (alle 0,2 sekuntia)
(sana)	epävarmasti kuultu jakso